

Cultura als barris i acció comunitària: dret a les pràctiques culturals i noves centralitats

Mesura de Govern #1

Pla de Drets Culturals
de Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

ÍNDEX

1. Presentació i context	2
2. Diagnosi	4
3. Missió	7
4. Objectius	9
5. Línies d'acció	11
6. Calendari i pressupost	22
7. Seguiment i avaluació	25
8. Agents articuladors	27

1. PRESENTACIÓ I CONTEXT

Pla de drets culturals de Barcelona

El passat 30 d'abril es va presentar el Pla de drets culturals de Barcelona com a marc conceptual polític i estratègic per reconèixer i eixamplar els drets culturals a la ciutat.

L'objectiu d'aquest pla és dissenyar **polítiques públiques des de la perspectiva dels drets culturals** i obrir el camí cap a un **reconeixement** d'aquests drets per al **conjunt de la ciutadania de Barcelona**.

Sota el títol de **"Fem cultura"** aquest pla desplega, a partir de nou mesures i cent accions específiques, una estratègia per situar els drets culturals com a dret fonamental de primer ordre per reforçar la vida democràtica de la ciutat, incorporant el teixit cultural i el conjunt d'àrees municipals en el disseny i la implementació de les polítiques culturals locals. Amb la voluntat d'aportar una nova mirada sobre els drets culturals i l'acció pública, el pla incorpora **nous vincles entre l'acció cultural i àmbits estratègics com l'educació, la sostenibilitat, la ciència, el feminisme, la innovació i la tecnologia**.

"Cultura als barris i acció comunitària. Dret a les pràctiques culturals i noves centralitats" és la primera de les nou mesures que s'aniran presentant amb una voluntat clara d'entomar els reptes de la descentralització cultural, la participació ciutadana i l'enfortiment comunitari al conjunt dels barris de Barcelona.

Aquesta mesura incorpora el conjunt dels principis i vectors plantejats en el pla des de la perspectiva particular dels barris de la ciutat i els teixits (programes, equipaments i projectes ciutadans) de proximitat.

Aquesta mesura planteja una decidida empenta cap a la descentralització de l'activitat cultural i el reconeixement de noves centralitats. Dona valor a l'accés al gaudi i a la pràctica cultural que comporta la proximitat, distribueix l'oferta pel conjunt del territori i reconeix aquella cultura que neix arreu de la ciutat, la fa visible i li dona suport perquè es pugui desenvolupar en millors condicions. La mesura reconeix, alhora, el paper de la ciutadania com a agent cultural a partir del dret a l'autorepresentació i a la participació en la vida productiva cultural de la ciutat, així com el reforç del paper articulador de la cultura en el capital social de la ciutadania a través de diverses dinàmiques participatives i/o comunitàries.

Aquesta mesura de govern articula l'impuls ciutadà, els projectes de base comunitària i la programació pública descentralitzada per crear noves eines que reforcin el paper de **la cultura com a espai d'equitat i de cohesió social**. També promou els recursos necessaris per fer efectiva la participació i ampliar la concepció de la pràctica cultural a aquells àmbits i espais que queden fora dels límits que ha establert el sector cultural tradicionalment.

2. DIAGNOSI

Pla de drets culturals de Barcelona

L'**Enquesta de participació i necessitats culturals de Barcelona**, publicada el passat dia 13 de febrer de 2020, [1] ens aporta un coneixement especialment rellevant per al disseny d'estratègies que busquen l'ampliació i el reconeixement dels drets culturals a la ciutat de Barcelona.

← 1

Enquesta de participació i necessitats culturals de Barcelona. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona. Febrer de 2020.

<http://barcelonadadescultura.bcn.cat/nova-enquesta-de-cultura-a-barcelona/>

Aquesta enquesta ha permès, per primera vegada, mesurar i avaluar els drets culturals en tota la seva complexitat, i sobretot **el dret a participar en la vida cultural de la ciutat de Barcelona, detectant les desigualtats que la condicionen**.

L'enquesta identifica un ampli ventall d'activitats culturals que van més enllà d'un concepte restringit de participació cultural lligada a l'assistència a equipaments i al consum de productes històricament reconeguts.

Algunes dades que ajuden a contrastar aquest marc:

- > Quan s'analitza aquesta participació per barris de residència es detecten grans diferències: en els barris de renda baixa, més del 50% de la població no accedeix a activitats culturals; aquesta dada és només el 28,1% en els barris de renda alta i del 31,6% en els barris de renda mitjana. De fet, és rellevant observar com la participació és força equitativa entre els barris de renda mitjana i alta, i com les principals diferències es produeixen entre aquests dos tipus de barris i els de renda baixa.
- > En l'àmbit de les pràctiques es constata també una desigualtat notable (un 55,5% de la població dels barris de renda mitjana no realitzen aquestes pràctiques culturals actives, però aquesta xifra s'enfila fins al 66,2% en els barris de renda baixa i assoleix un 61,7% en els barris de renda alta).
- > L'enquesta assenyala que hi ha diversos factors clau que expliquen aquestes desigualtats: l'entorn familiar i les seves pràctiques culturals n'és un. També el nivell d'estudis i l'origen de les persones són elements que ajuden a explicar les desigualtats en la participació cultural.

L'enquesta utilitza el concepte "necessitats culturals" per acostar-se a les motivacions, la disponibilitat i el desig de les persones a participar en la vida cultural de Barcelona. Els resultats mostren un interès alt per part de la ciutadania a millorar aquesta participació.

- > L'enquesta detecta que les necessitats culturals són transversals: tant les persones que no duen a terme activitats com les que sí que ho fan voldrien dedicar-hi més temps. **El 72,6% de la població de Barcelona demana participar més en activitats culturals**. A més, les persones que menys activitats realitzen són les que mostren més voluntat de participar-hi.
- > Les necessitats culturals estan clarament marcades per les desigualtats. L'enquesta demostra que les persones amb menys oportunitats i recursos són les que declaren més necessitats culturals: les persones que viuen en barris de renda baixa manifesten més necessitat de participar en activitats culturals que les que viuen en barris de renda mitjana i alta.

- > En relació amb els frens a la participació, l'enquesta detecta els obstacles següents: el preu i la (manca de) proximitat territorial, la vinculació més directa amb necessitats i interessos propis i el fet de poder comptar amb **alguna** persona amb qui compartir les activitats.

Per tant, la manca d'equitat i desigualtat diversa (per renda, territoris o origen, entre d'altres) i la voluntat d'eixamplar la base democràtica de la nostra societat a través dels drets culturals comporta la necessitat de desenvolupar una política pública ambiciosa que encari aquests reptes. Aquesta mesura de govern situa, doncs, noves eines, i en consolida i n'amplia d'altres, per fer-hi front i treballar amb més recursos.

3. Missió

Pla de drets culturals de Barcelona

Enfortir la cohesió social a través del reconeixement del dret a les pràctiques culturals i l'impuls de l'acció comunitària als barris de Barcelona.

4. OBJECTIUS

Pla de drets culturals de Barcelona

Els objectius que persegueix aquesta mesura són els següents:

- > **Potenciar la cultura als barris** per promoure noves centralitats que la situïn en entorns més quotidians, en facilitin l'accés i n'impulsin una producció diversa i distribuïda.
- > **Desenvolupar projectes** i continguts adaptats a cada territori **als equipaments culturals de proximitat** (centres cívics, biblioteques, casals de barri, etc.).
- > Crear **marcs de treball que reconeixin**, donin suport i impulsin **pràctiques culturals comunitàries** amb valor públic que promoguin la cohesió als barris.
- > **Garantir** que el conjunt de **la ciutadania** pugui desenvolupar **les seves aptituds i capacitats creatives i identitats culturals** a través de la facilitació d'espais, recursos i coneixement.
- > **Promoure projectes de territori amb impacte de ciutat** donant suport i fent visibles iniciatives dutes a terme als barris.
- > **Promoure programes de ciutat amb impacte territorial** desconcentrant els grans esdeveniments culturals de Barcelona a través de propostes descentralitzades que comptin amb els teixits socials i culturals dels diferents barris.

5. Línies d'acció

Pla de drets culturals de Barcelona

Aquesta és una mesura que agrupa i articula diferents línies d'actuació i programes impulsats per l'ICUB i altres àrees municipals, així com projectes i accions d'un gran nombre de col·lectius i entitats. Des d'una perspectiva democràtica, totes elles comparteixen els objectius de potenciar el paper de la cultura als barris mitjançant les seves potencialitats socials.

El conjunt d'accions que a continuació es presenten es concreten en plans i programes que ja estan en marxa o en via d'execució inicial, incorporant diferents fases del seu desenvolupament.

5.1 Desplegar el Pla de centres cívics 2020-2023

Aquest pla ha estat concebut com una **guia de les accions conjuntes per desenvolupar entre l'ICUB com a àrea responsable de la coordinació de la xarxa de centres cívics i els districtes com els seus òrgans gestors i de qui depenen aquests equipaments.** [2]

2 →

El conjunt dels 52 centres cívics de Barcelona desenvolupaven anualment més d'11.500 accions formatives amb més de 146.000 inscripcions. A més, programen més de 7.700 activitats (concerts, espectacles, xerrades, conferències, exposicions, etc.), a les quals acudeixen més de 480.000 assistents. També allotgen més de 3.700 col·lectius i entitats de la ciutat.

Font: centres cívics, districtes, ICUB

Aquest pla ha estat elaborat per la Direcció de Ciutat Educadora i Cultura als Barris de l'ICUB, en coordinació amb un grup motor integrat per directius/ives i tècnics/tècniques dels diferents districtes de la ciutat. S'ha desenvolupat a partir de 10 grups de treball (organitzats entre els mesos de març i maig del 2019), en els quals han participat 75 persones (representatives dels diferents districtes, de diferents centres cívics i d'àrees i departaments municipals relacionats amb algun dels temes tractats, així com diferents tipus d'equipaments i entitats culturals).

Amb aquest pla es pretén fer un salt qualitatiu important en la consideració dels centres cívics com a autèntics centres culturals de proximitat. De la trajectòria dels centres cívics durant aquests anys, caldria destacar-ne el següent:

- > Han demostrat tenir una gran **capacitat d'adaptació** a les realitats de cada territori i un gran potencial de dinamització comunitària.
- > **S'ha treballat per identificar** propostes, programacions i serveis de **qualitat**.
- > Ha **mancat planificació** en el desplegament de la xarxa a la ciutat. La ubicació dels equipaments no ha respost tant a una lògica de redistribució territorial equitativa com a possibles circumstàncies (disponibilitat d'espais, demandes ciutadanes, etc.).
- > Cal **deixar de banda la vocació** original dels centres cívics **com a contenidors** generalistes de diferents serveis i **centrar-se en la seva condició de centres culturals de proximitat** amb un projecte cultural identificable.
- > La voluntat d'**incorporar la diversitat cultural i la ciutadania diversa** en els equipaments.

Els grans eixos de treball que articulen aquest pla són els següents:

a. El projecte cultural dels centres cívics

- > Desenvolupar i impulsar per a cada centre cívic un projecte cultural clar, específic i formalitzat que pugui actuar i desenvolupar la seva acció comunitària des d'aquesta funció cultural.

- > A partir d'aquest projecte cultural, cal adequar les infraestructures, els equips de gestió i els recursos econòmics per al desenvolupament dels programes culturals. De fet, és molt necessari definir un **pla de manteniment d'edificis i equipaments** per tal d'assegurar el desenvolupament del seu projecte cultural amb la màxima qualitat.

b. Orientar les accions dels centres cívics cap a línies estratègiques prioritàries:

- > **En el cas de les relacions entre cultura i educació** cal fer visible i valorar l'oferta formativa dels centres cívics com a gran actiu de la formació d'adults i al llarg de la vida. A més, els centres cívics han de ser promotors de la pràctica i sensibilització artística en els territoris més propers. I, finalment, han de desenvolupar propostes en col·laboració amb els equipaments educatius de l'entorn o en xarxa.
- > **En el cas de la seva funció com a motors d'acció comunitària**, cal definir l'estratègia i intenció comunitària de cada centre partint del seu projecte cultural i adaptant-se a les necessitats i les realitats de l'entorn.

c. Ampliar els programes de la xarxa dels centres cívics.

- > L'ampliació de programes com **Barcelona Districte Cultural** a més centres cívics ha d'anar en paral·lel a la consolidació de nous programes com, per exemple, el **Pantalla Barcelona**, centrat en el llenguatge audiovisual, o en el plantejament de nous programes culturals de la xarxa com el **Temporals BCN: circuit d'exposicions**, centrat en l'àmbit expositiu.

d. Prioritzar la capacitat dels centres cívics de **fer accessible la cultura a nous públics** i de poder generar una experiència singular de relació entre l'artista i l'espectador gràcies a la proximitat d'aquests equipaments.

De la mateixa manera, els centres cívics poden ser recursos preferents de suport a nous creadors i creadores emergents (en connexió amb les fàbriques de creació) i també ser impulsors de propostes de creació artística comunitària i participativa.

e. Desplegar noves eines i redefinir marcs normatius.

Finalment, cal reconèixer que desenvolupar bona part de les accions que aquí es plantegen **requereix una nova planificació de recursos i de noves eines de gestió**.

Concretament, caldria el següent:

- > **Actualitzar l'actual normativa de funcionament** dels centres cívics que es va aprovar l'any 1984.
- > Plantejar millores i buscar **bones pràctiques en la contractació dels serveis** i gestió dels centres de cara a prevenir males pràctiques o possibles situacions de precarietat.

5.2 Consolidar, enfortir i ampliar el programa Cultura Viva

Cultura Viva és un programa obert de recerca i desenvolupament de projectes per reconèixer i afavorir espais de participació, circulació i coproducció cultural a Barcelona. Un programa transversal coordinat per l'Institut de Cultura de Barcelona en col·laboració amb diferents àrees de l'Ajuntament de Barcelona, entitats i projectes socials i culturals de la ciutat.

Cultura Viva s'implanta a partir de dues grans línies d'actuació. D'una banda, els **projectes de Cultura Viva** en actiu, que desenvolupen pràctiques i activitats concretes des d'una perspectiva comunitària; i, de l'altra, el **Laboratori**, un espai d'investigació i recerca des d'on s'impulsen noves idees i prototips, o debat i reflexió sobre aspectes que intervenen en la dinàmica cultural de la ciutat al voltant dels drets culturals.

Cada projecte, procés de treball i recerca es desenvolupa conjuntament amb part del teixit cultural de la ciutat **implementant noves fórmules de gestió i governança publicocomunitària**. Els equips responsables del desplegament dels projectes (siguin entitats, col·lectius o empreses) funcionen com a nodes d'enllaç amb les diferents comunitats que hi participen.

Després de quatre anys de funcionament, amb un important bagatge d'activitats impulsades, relacions construïdes i coneixement generat i compartit, el programa s'orienta cap a la seva **consolidació i desplegament territorial, continuant innovant en les governances i vinculant-se a les diverses xarxes d'equipaments culturals públics i comunitaris i d'altres estructures i programes públics, privats i comunitaris**.

Per als pròxims anys, el programa es planteja els següents objectius específics:

a. Ampliar l'activitat, l'abast i les xarxes a partir de l'enfortiment dels projectes actius del programa: Xarxa de Ràdios Comunitàries de Barcelona, Memòria Viva —Xarxa de comunitats de memòria de Barcelona—, La Veïnal —Xarxa per una televisió comunitària de Barcelona—, Festival Acció Cultura Viva, L'Arnau Itinerant, Discofòrum i Arxius Oberts.

Així, Cultura Viva es desplega a través de diferents projectes a partir de pràctiques culturals tan diverses com l'activitat radiofònica com a espai de trobada i construcció comunitària (**Xarxa de Ràdios Comunitàries**), el treball amb diferents grups per preservar memòries de manera col·lectiva (**Memòria Viva**), l'ús del llenguatge i la pràctica audiovisual com una eina de participació cultural i de suport a processos d'articulació social (**La Veïnal**), la construcció col·lectiva d'un esdeveniment musical en el marc de la festa major (**Acció Cultura Viva**), la consolidació d'una comunitat territorial transversal i diversa al voltant de la recuperació d'un espai escènic de ciutat (**Arnau Itinerant**), l'experiència de l'escolta musical compartida com a espai de trobada per propiciar noves relacions (**Discofòrum**) o el disseny de noves plataformes per facilitar l'accés a continguts digitals i impulsar la seva circulació i reutilització (**Arxius Oberts**); tot buscant ampliar i impulsar de manera decidida l'exercici dels drets culturals entorn de l'accés, la participació i l'autorepresentació.

El desenvolupament de les diferents activitats de cada projecte vol ampliar i afavorir la participació de més entitats, col·lectius i comunitats, a partir del diàleg i els

processos situats en el territori per millorar la seva articulació amb el suport dels equipaments culturals de la ciutat i noves governances.

b. Impulsar nous projectes culturals en l'àmbit comunitari liderats per les comunitats de diversos barris.

Reconèixer noves iniciatives culturals comunitàries a través de convocatòries públiques i donar-los suport, com la duta a terme en el marc de les Beques Premi Ciutat de Barcelona 2021.

Acompanyar aquestes iniciatives en les diferents fases de desplegament fins a consolidar-se com una estructura de facilitació i desenvolupament de pràctiques culturals al servei de les comunitats participants.

c. Generar coneixement que permeti avançar en polítiques públiques i pràctiques culturals innovadores a través del Laboratori Cultura Viva.

El Laboratori Cultura Viva és l'espai on es desenvolupen noves idees de projectes i xarxes a partir de la recerca, el disseny i el prototipatge amb entitats i institucions impulsores. Cal, doncs, enriquir aquest espai amb informació i coneixement publicat en informes, memòries i documents de recerca sobre el desplegament dels projectes del programa. Estimular la reflexió, el debat i la crítica entorn del procés de treball dels projectes, de les seves relacions amb els circuits culturals consolidats i, alhora, amb les veïnes i els veïns de la ciutat. **En el mateix desenvolupament dels projectes i les pràctiques culturals s'origina informació i coneixement que permet emmarcar i proposar marcs d'innovació en les polítiques culturals públiques i la planificació estratègica d'equips, equipaments i programes.**

El Laboratori incorpora també la programació de successius espais de trobada i debat a través de les seves Jornades Cultura Viva. Les primeres, el 2016, van significar l'origen del programa, gairebé un acte fundacional; les segones (2018) van suposar un salt important tant per l'estructura i l'organització del programa com dels projectes participants, mentre que les del 2019 van significar la consolidació del programa com a laboratori cultural de ciutat, en expandir els espais d'activitat i l'esforç per establir connexions i relacions amb altres espais culturals de la ciutat i d'altres àmbits nacionals i internacionals.

Durant el 2020 no es van poder dur a terme per la irrupció de la pandèmia provocada per la covid-19, mentre que durant el 2021 s'estan vehiculant a través de l'espai Ràdio Cultura Viva, un programa de podcasts codissenyats amb els nodes dinamitzadors dels projectes en el qual es generen continguts de reflexió i debat a partir de la pràctica cultural mateixa.

El 2022, es preveu tornar a organitzar unes jornades presencials i tornar a la dinàmica de la trobada anual com a espai de diàleg i debat sobre els valors i eixos culturals del programa.

5.3 Desplegar el programa EQUICOM (Equipaments de proximitat com a motors d'acció comunitària).

Aquest programa el lideren les direccions d'Acció Comunitària i de Ciutat Educadora i Cultura als Barris de l'Àrea de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat. Però només es pot desenvolupar mitjançant la implicació i coproducció amb els districtes com a òrgans gestors dels equipaments de proximitat. [3]

3 →

“Entre biblioteques (40), centres cívics (52) i casals de barri (38) hi ha 130 equipaments de proximitat distribuïts per tota la ciutat, als quals cal sumar tota la resta d'equipaments culturals i de proximitat que han de participar en aquest programa (museus, fàbriques de creació, auditoris i teatres...)”.

Font: Observatori de Dades Culturals de Barcelona. Gabinet Tècnic de l'Institut de Cultura

El projecte EQUICOM té l'objectiu de reforçar la perspectiva comunitària a partir de desenvolupar un programa pilot amb una selecció d'equipaments de la ciutat. Aquesta selecció atén els criteris de diversitat territorial i sectorial; des de la premissa que, sigui quina sigui la seva funció principal (cultura, educació, tecnologia, cycle de vida...), qualsevol equipament amb vocació de servei públic pot esdevenir un equipament comunitari sense que això impliqui que deixi de desenvolupar aquesta funció principal.

La voluntat que els equipaments culturals puguin desenvolupar una funció comunitària parteix de la premissa que *una infraestructura comunitària és un lloc de relació, que propicia el vincle entre persones, i que ofereix a la ciutadania oportunitats d'expressió i organització col·lectives, normalment a través de la participació en projectes* en què se senten protagonistes (transcendent la idea de mer consum d'activitats).

Per tant, biblioteques i centres cívics, museus i centres esportius, casals de barri, de joves, infantils o de gent gran, quan esdevenen una *infraestructura comunitària*, poden incidir de manera positiva a molts nivells en la vida ciutadana: tant per la reducció de l'aïllament social i l'augment de la seguretat, com en els àmbits de l'educació, la salut, la contaminació i el canvi climàtic, la cohesió social, per exemple.

Un equipament incorpora la mirada comunitària quan:

- > **Posa l'èmfasi, la intencionalitat, a treballar les relacions** per generar vincles, per tal que el vincle pugui perdurar més enllà dels temps i els espais de l'activitat/projecte.
- > **Té la vocació de sortir a buscar la població no associada (en la seva diversitat) per vincular-la al projecte** des del treball relacional.
- > **Incorpora una mirada pública**, oberta i inclusiva.
- > **Els projectes i les activitats que desenvolupa responen a necessitats viscudes** per la població a la qual s'adreça.
- > **Planteja una estratègia per tal que es faci protagonista la població que participa** i busca i permet que aquesta s'expressi: la gent no consumeix o fins i tot “participa” en una activitat: contribueix a la seva organització. La gent ha de poder donar (vs. només consumir, rebre...). La participació esdevé una **“experiència significativa des del punt de vista comunitari”**: de protagonisme, d'autoorganització.

Per tal de promoure aquesta incorporació *estructural* de la mirada comunitària als equipaments de proximitat, EQUICOM es desenvoluparà com a prova pilot

durant els anys 2021 i 2022 a partir d'un plantejament basat en el següent:

- > Una forma de treballar per projectes i que siguin els projectes els que facin canviar l'equipament.
- > Un suport metodològic i acompanyament a cadascun dels equipaments participants per tal de sistematitzar l'aprenentatge i coneixements que es generi i per plantejar noves línies i temptatives d'acció comunitària.
- > La creació d'una comunitat d'aprenentatge entre els equipaments participants per tal de compartir experiències a partir d'un espai autoregulat i autogestionat des dels mateixos agents participants.

5.4 Fomentar l'estratègia cultural del Pla de Barris.

El Pla de Barris és un programa per revertir les desigualtats entre els barris de la ciutat. A més de la intervenció urbanística, el Pla de Barris té com **un dels eixos prioritaris de l'estratègia de desenvolupament territorial la vinculació entre cultura i educació.** [4] Aquesta aposta té un impacte important en els equipaments i projectes culturals dels barris del Pla de Barris a dos nivells:

1. En primer lloc, perquè una de les línies per desenvolupar és la d'**establir col·laboracions i aliances estables entre els centres educatius i els equipaments culturals** més propers (siguin centres cívics i biblioteques, o fàbriques de creació i museus o altres centres culturals).
2. En segon lloc, perquè aquesta vinculació ha de servir tant per **reorientar el projecte cultural d'aquests equipaments** incorporant aquesta mirada educativa, com per **apropar la programació d'aquests equipaments a famílies i infants i adolescents** del territori.

← 4

Nota: "El Pla de Barris destinarà 10 milions d'euros a projectes i activitats culturals entre el 2021 i el 2024, el 6,6% del total del pressupost del programa".

Font: Foment de Ciutat

De la mateixa manera, en el marc del Pla de Barris es plantegen altres línies d'acció cultural de les quals caldria destacar aquelles que a) fomenten la recuperació de la memòria i identitat del territori i b) visibilitzen i generen noves singularitats a la ciutat.

En el primer cas, una nova aproximació a la recuperació de la memòria oral i viva així com la generació de nous relats fan que sigui una proposta molt vinculada a programes que també es porten a terme des de Cultura Viva. La participació de la comunitat en la construcció d'aquesta identitat històrica és un element central per fer una relectura sobre el paper decisiu d'aquests barris en la conformació de la trama urbana de la ciutat actual.

En el segon cas, el suport a iniciatives ja consolidades o a noves propostes que es puguin reorientar per tal de fer-les més presents en la programació cultural de la ciutat es relaciona directament amb l'aposta per la descentralització de la producció cultural de la ciutat.

Com a accions concretes més destacades, caldria esmentar les següents:

- > Donar suport a iniciatives de recopilació, difusió i reconeixement de les memòries d'aquests territoris mitjançant nous suports i modalitats. Intervencions artístiques a l'espai públic, producció de continguts audiovisuals.

suals generats per la participació activa de veïns i veïnes, propostes de creació comunitària al voltant d'aquesta recuperació de la memòria viva, en poden ser alguns exemples.

- > Generar noves propostes que es puguin vincular al calendari festiu de la ciutat amb l'objectiu de visibilitzar produccions realitzades en aquests territoris al conjunt de la ciutat.

5.5 Promoure la creació artística comunitària.

Barcelona té una llarga tradició en el desplegament de projectes i iniciatives de creació artística comunitària, però són encara poc visibles i no estan a l'abast de totes les persones que podrien sentir-s'hi atretes. Cal reconèixer la creació artística comunitària des d'una dimensió artística, ciutadana i educativa. [5]

5 →

"L'ecosistema de les arts comunitàries aplega a Barcelona més de 80 iniciatives diferents, que ocupen unes 646 persones — amb una dedicació equivalent a unes 100 jornades laborals completes—. Aquestes iniciatives es relacionen amb aproximadament 69.000 usuaris i cada una d'elles té un pressupost que oscil·la entre els 5.000 i els 25.000 euros".

Font: Enfortim les Arts Comunitàries. Artibarri. Cultura Viva. ICUB

6 →

"Enfortim les arts comunitàries". Transductores, Lafàbric@ coop, Cultura Viva. https://www.barcelona.cat/culturaviva/sites/default/files/2020-10/enfortim_les_arts_comunitaries.pdf

Tal com s'assenyala en l'informe "Enfortim les arts comunitàries" [6], per entendre què és la creació artística comunitària cal tenir en compte dos elements estructurals importants: "El primer, entendre que aquest tipus de **pràctiques desborden els marcs més convencionals de la pràctica cultural**. És a dir, intenten generar un tipus de transformació social i institucional, amplien la noció d'artista o treballador cultural i expandeixen el camp de les arts més enllà del museu, la galeria o el cub blanc com a noció hegemònica de la modernitat. Un altre element important és que no són fruit d'una moda sinó que provenen de moviments culturals i artístics diversos, tant de l'avantguarda artística de principis de segle XX com del treball comunitari i de l'educació popular dels anys 60 o 70, així com de moviments d'expansió de la producció cultural i de crítica institucional propis de les dècades dels 70 i 80, que se sumaven i entraven en diàleg amb els moviments ecologistes, feministes, de drets civils, de dret a l'expressió, el multiculturalisme, etcètera. Per tant, no podem dir que siguin fenòmens aïllats d'altres corrents socials i polítiques ni, de bon tros, modes o estils del camp cultural".

Les arts comunitàries es defineixen a partir del seu posicionament en diferents eixos que travessen la pràctica cultural:

- > Defensen el **valor públic** de la cultura, prioritzant el benefici col·lectiu per damunt de qualsevol personalisme o interès privat.
- > Consideren l'impacte o **retorn social** de la seva pràctica, mantenint l'objectiu de procurar benestar social, tenint en compte la vulnerabilitat i la diversitat.
- > Promouen la **participació** cultural enfocada a la transformació social; amb organitzacions horitzontals, treball en xarxa i transversalitat per influir i procurar canvis en el territori de la pràctica.
- > Les comprometen en una gestió d'acord amb els criteris propis de **l'economia social i solidària**; és a dir, amb una atenció acurada sobre les condicions de treball, un repartiment equitatiu de les tasques i remuneracions, transparència i autoavaluació.

Per tot això, i d'acord amb les experiències dels diferents agents que duen a terme aquest tipus de pràctiques, són indubtables els beneficis socials que aquestes aporten a la ciutadania, oferint-los elements necessaris per exercir drets culturals d'accés, participació, identificació col·lectiva i representació cultural, indispensables per processos de desenvolupament i autonomia personal i col·lectiva. Per

eixamplar les opcions d'aquests beneficis, però, es detecta la manca d'un marc comú d'actuació que permeti el reconeixement dels agents i el disseny conjunt de mesures adreçades a permetre una estabilitat més gran dels projectes.

En aquest sentit, aquesta línia d'acció aporta eines i espais de treball per ordenar i estructurar el suport i la promoció d'aquestes pràctiques, a partir de diferents eixos:

a. Disposar d'un marc que permeti endreçar pràctiques, metodologies i objectius de l'art comunitari d'una manera viva, oberta i inclusiva, a partir de diagnòstics compartides i autoconeixement d'experiències com s'ha fet amb l'informe "Enfortim les arts comunitàries".

Procurar la generació de coneixement i informació útil per a una comprensió més gran d'aquestes pràctiques des d'àmbits externs i per a més cohesió interna.

b. Impulsar una estructura de debat i interacció entre agents implicats (tant del sector públic com del sector comunitari).

Generar aquest espai de debat i treball amb el teixit de les entitats, col·lectius i persones que duen a terme i despleguen treball artístic comunitari.

Afavorir trobades i manifestacions públiques com el Festival de les Arts Comunitàries de Catalunya (FAACCC), celebrat per primera vegada aquesta primavera, com a manifestació de la potencialitat d'aquest àmbit d'actuació cultural.

Que aquest espai promogui un marc de relació i complementarietat amb les pràctiques artístiques que, partint de contextos institucionals, es desenvolupen amb entitats i col·lectius del territori, pràctiques que es reconeixen més des de l'àmbit de la mediació artística o les arts participatives.

c. Articular polítiques públiques concretes de suport (subvencions, circuits, relació amb altres xarxes i estructures d'impuls de la cultura comunitària).

En diàleg amb aquesta estructura de representació, dissenyar un pla que incorpori aquestes polítiques concretes de suport.

5.6 Desenvolupar el programa Connexions en el marc de l'“Ampliem espais”

L'inici del curs 2020-2021 va requerir el condicionament d'espais públics i l'ús de sales i equipaments propers perquè els centres educatius poguessin desenvolupar la seva activitat docent amb les normes establertes pel Departament d'Educació al setembre donada la situació sanitària generada per la covid-19. [7]

El projecte "Ampliem espais" impulsat per un espai de treball transversal on participa el Consorci d'Educació de Barcelona, la Gerència Municipal, els districtes, l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona i l'Institut de Cultura de Barcelona, entre d'altres, pretenia donar resposta a aquesta necessitat dels centres educatius.

Un cop superada la primera fase de cessió d'espais als centres educatius que ho requerien, es proposava passar a una segona fase amb una nova tipologia

← 7

"Un total de 41 equipaments culturals han permès ampliar espais en 41 escoles".

Font: ICUB

de col·laboracions que anés més enllà d'una cessió. **Aquests usos d'espais d'equipaments propers per part de centres educatius obria noves oportunitats de col·laboració entre les escoles i el seu entorn en el marc de la idea de barris i ciutat educadors.**

Cal dir que aquesta tipologia de col·laboracions i relacions no era nova i es partia d'un bon nombre d'exemples de col·laboracions anteriors entre escoles i centres culturals del territori més proper. La principal novetat, en aquesta ocasió, era la voluntat de definir un programa estructural que permetés donar continuïtat a aquestes col·laboracions i identificar les qüestions clau per mantenir-les i ampliar-les a altres equipaments.

Alguns d'aquests elements clau identificats serien els següents:

- > **Considerar els centres educatius com a centres de producció cultural** i els equipaments culturals com a agents educadors. Això implica una relació recíproca d'intercanvis i aportacions que enriqueixen tant el projecte educatiu d'un com el programa cultural de l'altre. Per tant, i més enllà de l'objectiu de disposar de més instal·lacions per part de les escoles, o d'arribar a nous públics i famílies per part dels equipaments culturals, és fonamental reconèixer l'enriquiment dels aprenentatges que es poden dur a terme a un espai que no és el de l'escola. I, de la mateixa manera, que el centre cultural pugui replantejar aspectes essencials del seu projecte cultural a partir d'aquesta relació amb l'escola.
- > Continuar desenvolupant fórmules com les que han permès posar en marxa la Xarxa de Sales Culturals ubicades a centres educatius en el marc del Pla de Barris. Aquest programa ha suposat l'adequació de sales d'actes de centres educatius que funcionen com a espais de programació cultural fora de l'horari lectiu. Per fer-ho, és essencial la implicació directa d'un equipament cultural proper que pugui encarregar-se de la coordinació i gestió d'aquestes activitats.
- > **Mantenir programes de recerca i innovació** en aquest àmbit, com han estat les Beques Premis Barcelona 2020 per tal d'aprofundir en **noves fórmules de relació entre escoles i centres culturals**. I, sobretot, és **necessari reconèixer i accentuar la funció del CIP (Consell d'Innovació Pedagògica)** com a espai de trobada i intercanvi d'aquests nous coneixements amb la participació directa d'equipaments i comunitat educativa.

5.7 Consolidar i ampliar les dinàmiques de descentralització cultural

Aquesta línia d'acció inclou l'impuls de dues dinàmiques paral·leles de descentralització d'activitat cultural:

D'una banda, **consolidar i ampliar les dinàmiques de descentralització d'activitats i programacions a l'espai públic** d'una part important dels programes culturals i esdeveniments promoguts per l'ICUB. Sense anar més lluny, ha estat el camí desenvolupat amb la programació de la Biennial de Pensament "Ciutat oberta", de la Biennial Ciutat i Ciència o de les Festes de la Mercè, entre d'altres.

I, al mateix temps, **donar suport a aquelles iniciatives sorgides des dels territoris i districtes, que tinguin la vocació de tenir un impacte a la ciutat.**

És a dir, festivals, programacions o altres projectes singulars sorgits per iniciativa d'institucions o entitats de districte s'han de visibilitzar i reforçar per mostrar el caràcter policèntric de la ciutat respecte a la generació de projectes i continguts culturals.

Aquesta doble acció de descentralitzar programes culturals de ciutat i, al mateix temps, de considerar iniciatives sorgides dels territoris com a programacions que van més enllà del territori més proper i interpel·len el conjunt de la ciutat, responen a una mateixa voluntat: qüestionar les lògiques escales habituals de districte i de ciutat per tal de buscar la seva **complementarietat i interrelació.**

Aquest plantejament implica un nou reconeixement d'aquells territoris on es desenvolupen aquestes propostes per la resta de barcelonins i ciutadans de l'àrea metropolitana.

Per tal de portar a terme aquesta estratègia, cal desenvolupar les línies o accions següents:

- > Continuar avançant en la descentralització de les activitats dels programes festius de la ciutat com ara les Festes de la Mercè, la Cavalcada de Reis, etc.
- > Dissenyar i plantejar esdeveniments culturals de ciutat pensats per a l'espai públic que es desenvolupin pels diferents territoris de la ciutat. Seria el cas de la Biennal Ciutat i Ciència i la Biennal de Pensament, per exemple.
- > Donar més visibilitat i protagonisme a escala de ciutat a esdeveniments i festivals sorgits a iniciativa de districtes i entitats d'un territori. En serien exemples els festivals Circ Corts (districte de les Corts), Festival Tangent (districte de l'Eixample), Estius al Pati (districte de Nou Barris), etc.

6. Calendari i pressupost

Pla de drets culturals de Barcelona

Línia d'acció	Calendari	Pressupost
Pla de centres cívics	El Pla de centres cívics es va aprovar el 2019, es va començar a desplegar el 2020 i té previst acabar les accions incloses el 2023.	1.386.518 € / anuals 250.000 € (inversió)
Cultura Viva	Les línies d'acció projectades pel programa Cultura Viva tenen un calendari previst de dos anys: Ampliació de les xarxes i les activitats dels projectes: 2021-2022 Definició de vies d'accés de projectes al programa: 2022 Retorn a les Jornades Cultura Viva presencials: febrer - abril 2022 Revisió dels objectius i desplegament del programa el	676.200 € / anuals
EQUICOM	Selecció dels equipaments de la prova pilot i diagnosi de la seva situació en relació amb les estratègies d'acció comunitària i creació de la comunitat d'aprenentatge: maig - setembre 2021 Desplegament de la primera fase d'accions: setembre 2021 – gener 2022 Desplegament de la segona fase d'accions: febrer - juny 2022 Avaluació del programa i extensió a altres equipaments de la ciutat: juliol - setembre 2022	90.000 € / anuals
Cultura al Pla de Barris	El Pla de Barris disposa d'una nova estratègia que abraça el període 2021-2024.	1.000.000 €

—>

<p>Creació artística comunitària</p>	<p>El suport al teixit cultural de les arts comunitàries ja s'està exercint des de diferents iniciatives conjuntes publicocomunitàries, sobretot en l'àmbit de la generació de coneixement i debat.</p> <p>En qualsevol cas, durant l'any 2021 ja s'està treballant en la constitució de l'estructura de debat i interacció que ha d'acabar amb una proposta i inici dels treballs durant el 2022.</p> <p>Finalment, el 2023 han d'arribar les primeres propostes d'accions i polítiques de suport concretes en el sector de les arts comunitàries.</p>	<p>186.700€ / anuals</p>
<p>Connexions</p>	<p>Valoració de les cessions des d'un punt de vista qualitatiu per part de les escoles i els equipaments: febrer- abril 2021</p> <p>Identificació dels elements clau per al desenvolupament de les connexions entre equipaments i escoles: maig - juliol 2021</p> <p>Promoció i facilitació de noves vinculacions: juliol - setembre 2021</p> <p>Incorporació en la convocatòria de les Beques Premis Ciutat de Barcelona. Crides a projectes de promoció de noves formes de relació entre centres educatius i equipaments: setembre 2021 - febrer 2022</p>	<p>2.350.000 € (inversió)</p>
<p>Descentralització d'activitats</p>	<p>Organització d'esdeveniments festius de la ciutat (Mercè - festivals literaris, biennals i festival Obertura) avançant en la descentralització: setembre - desembre 2021</p> <p>Suport en la comunicació i promoció de programes i esdeveniments de districtes amb dimensió de ciutat: juny 2021- juny 2023</p>	<p>4.614.000 € / anuals</p>

	<p>Despesa corrent</p> <p>Inversió</p>	<p>21.860.284,00 €</p> <p>2.600.000,00 €</p>
<p>TOTAL MESURA 1</p>		<p>24.460.284,00 €</p>

Pla de drets culturals de Barcelona

7. Seguiment

El seguiment del desplegament de les accions incloses en aquesta mesura es portarà a terme a partir de l'observació de l'evolució d'una sèrie d'indicadors quantitatius i la seva posterior anàlisi i avaluació qualitativa.

Cada un dels equips de gestió de les línies d'acció es constitueix com un espai d'avaluació i seguiment dels programes i projectes. A partir dels indicadors definits, es realitzarà una lectura crítica del funcionament de cada programa i la possible avaluació del seu impacte.

A continuació, es presenta el quadre d'indicadors referenciats en cada una de les línies d'acció.

Centres cívics

- > Nombre d'activitats de formació.
- > Nombre d'activitats de difusió cultural.
- > Nombre d'assistents a les activitats de formació.
- > Nombre d'assistents a les activitats de difusió cultural.

Cultura Viva

- > Nombre de participants (siguin entitats, col·lectius o persones) en els diferents projectes vius.
- > Nombre de publicacions (recerques o mapatges) impulsades per Cultura Viva.

EQUICOM

- > Nombre d'equipaments de proximitat a la ciutat.
- > Nombre de projectes d'acció comunitària en els quals participen els equipaments de proximitat.

Arts comunitàries

- > Nombre de projectes d'arts comunitàries en els quals participen institucions/equipaments municipals.
- > Nombre de persones participants en els projectes i processos d'arts comunitàries en els quals participen les institucions/equipaments municipals.

Estratègia cultural del Pla de Barris

- > Nombre de vinculacions entre centres educatius i equipaments culturals d'aquests territoris.
- > Nombre de projectes de memòria que es desenvolupen en el territori.

Programa Connexions

- > Nombre de vinculacions estables entre centres culturals i centres educatius.
- > Nombre de nous projectes que s'han desenvolupat a partir de la línia de Beques i programa "Ampliem espais".

Descentralització de la programació i l'activitat cultural

- > Nombre d'activitats i programacions de ciutat desplegades en el conjunt dels districtes de la ciutat.
- > Nombre d'esdeveniments i festivals sorgits des dels territoris que s'incorporen als espais de comunicació del conjunt de la ciutat.

Pla de drets culturals de Barcelona

8. Agents articuladors

Les accions en l'àmbit de cultura als barris, cultura comunitària i reforç dels equips de proximitat, són impulsades per l'ICUB mitjançant la Direcció de Ciutat Educadora i Cultura als Barris, la Direcció de Programes Culturals, i a través del programa Cultura Viva. Estan en constant relació i són agents implicats en aquesta línia de treball els districtes, el Pla de Barris de Barcelona, la Xarxa de Centres Cívics i la Direcció d'Acció Comunitària.

barcelona.cat/barcelonacultura/ca/icub